

УДК 811.11(072)

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2024.1\(52\).310311](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2024.1(52).310311)

НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ ТЕКСТУ

Кулина І. Г.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID 0000–0002–2990–6557

Янер О. С.

старший викладач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID 0009–0007–1920–8249

Стаття присвячена дослідженню тексту на сучасному етапі розвитку лінгвістики тексту.

В ній висвітлені погляди вітчизняних та зарубіжних мовознавців на поняття «текст» і розглядаються методи його дослідження. Сучасне мовознавство потребує нових принципів і методів формування текстів, в основу яких закладена корпусна лінгвістика. Дослідження мови та мовлення неможливі також без антропоцентричного і мовленнєвого принципу, який формується в ракурсі: людина і мова, У зв'язку з цим його роль в тексті має велике значення. Окрема увага в статті приділяється навчанню іноземної мови (німецької) на основі тексту, як комунікативної одиниці вищого рівня, носія інформативного коду, що адресується від суб'єкта до об'єкта. Текст повинен містити пізнавальний матеріал, мати виховні можливості, бути доступним, викликати інтерес та мати зворотний зв'язок зі здобувачами. Звісно, що сприйняття тексту залежить від багатьох чинників: від лексичної, граматичної бази здобувачів, їхніх загальноосвітніх знань, досвіду тощо.

Під час роботи з текстом потрібно приділяти увагу не тільки фонетиці, граматиці, лексиці тощо, але й тематиці текстів, яка повинна зацікавити студентів. Вважаємо дуже продуктивним використання газетних текстів, тематика яких пов'язана з освітою, життям молоді в Україні та за кордоном, хобі, спортом, медициною, політичними та економічними питаннями тощо.

До роботи з текстом (художнім, публіцистичним, науковим тощо) треба підходити як до вивчення та опису мови в дії, це гарна можливість для здобувачів виявити отримані знання та застосувати їх на практиці.

Саме робота з текстом сприяє розвитку у здобувачів комунікативної компетенції та практичного мислення, що є основними цілями освіти.

Ключові слова: мовна комунікація, текст, інформаційний код, корпусна лінгвістика, антропоцентричний принцип в тексті, навчання мови на основі тексту.

LEARNING GERMAN BASED ON TEXTS

Kulyna I. G.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

Yaner O. S.

Lecturer,
Odesa I. I. Mechnikov National University

The focus of the paper is text analysis at this point in text linguistics' evolution. It clarifies the views of both foreign and domestic linguists on how to define the term "text" and examines the research methods used in this area of study. Modern linguistics needs new principles and methods of text formation that are based on corpus linguistics. The study of language and speech is also impossible without the anthropocentric and speech principle, which is formed in perspective: man and language. In this regard, his role in the text is of great importance. In the paper, special emphasis is placed on teaching German as a "foreign" language using the text as a higher-level communicative unit, an informative code that is addressed from the subject to the object. The text should contain cognitive material, have educational opportunities, be comprehensible, arouse interest and have feedback from the learners. Of course, the perception of the text depends on many aspects: the lexical and grammatical base of the students, their general knowledge, experience, etc. While working with the text, you should not only pay attention to phonetics, grammar, vocabulary, etc., but also to the subject matter of the texts, which should be interesting to students. We believe that it is very effective to use newspaper texts related to education, life of young people in Ukraine and abroad, hobbies, sports, medicine, political and economic issues, etc. Approaching the study and description of the language in action is essential for interacting with the text (be it artistic, journalistic, scientific, etc.). This is an excellent chance for students to discover and apply the knowledge they have learned.

Key words: language communication, text, information code, corpus linguistics, anthropocentric principle in the text, text-based language learning

Вступ. У теорії мовної комунікації текст кваліфікується як знакова форма мовної комунікації, що є посередником передачі інформації, обміну нею та впливу на адресата (Селіванова, 2011: 111). О. О. Селіванова розуміє під текстом головну одиницю комунікації, продукт певного виду діяльності, спосіб збереження та передачі інформації, форму існування культури, продукт певної історичної епохи, відображення психічного життя індивіда (Селіванова, 2011: 112).

Оскільки текст походить від лат. textum — тканина, сплетіння, поєднання, то його завданням, як зауважує Х. Хаузендорф, є пере-

дача інформаційного коду, що адресується від суб'єкта до об'єкта (Hausendorf, 2008).

Найбільш показовою у висвітленні статусу тексту є, на наш погляд, думка Т. Ещенко про те, що «мова існує не в штучно створених ученими схемах, не в словниках та граматиках, а саме в текстах, об'єктивній дійсності її використання» (Ещенко, 2009: 6).

Мета даної статті полягає в аналізі сучасних підходів до навчання мови на основі тексту та в обґрунтуванні функціональних можливостей роботи з текстом.

Об'єктом дослідження обрано текст як комунікативну одиницю вищого рівня, носія інформативного коду, що адресований від суб'єкта до об'єкта.

Предметом стали функціональні можливості навчання німецької мови на основі тексту.

Матеріалом дослідження слугували 20 різножанрових німецькомовних текстів ХХ–ХХІ століть.

Актуальність дослідження обумовлена дедалі більшим інтересом до проблеми навчання мови на основі тексту.

Методологія визначається метою, матеріалом, теоретичним спрямуванням розвідки, що охоплює теорію оцінки, яка представляє основні поняття тексту, і стає дуже важливою для можливостей навчання мови на основі тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

С. М. Мневєць вважає, що читання тексту є видом мовленнєвої діяльності і однією з головних практичних цілей навчання іноземним мовам. Воно допомагає в оволодінні мовним матеріалом, у його закріпленні та нагромадженні (Мневєць, 2015).

Оскільки тексти можуть бути структурно, жанрово і стилістично різноманітними: художні і нехудожні; типові і нетипові; тексти-артефакти, тексти-ментафакти тощо, то їхня репрезентація також буде різноманітною (Овсієнко, 2018).

Як слушно зауважує М. Оліяр, яка розробила сучасну методику навчання мови на основі тексту, що текст є розважальним середовищем, в якому вдосконалюються комунікативно-мовленнєві вміння. Авторка розуміє під текстом одиницю формування комунікативної компетентності за умов сучасного інформаційного суспільства (Оліяр, 2021: 69–73).

Рівень сучасного мовознавства, як наголошує В. В. Жуковська, потребує нових принципів і методів формування текстів, оскільки

новітнім інформаційним-дослідницьким інструментарієм сучасного мовознавства є корпусна лінгвістика. Дослідниця пропонує розглядати корпус як модель мовної системи, реалізовану в текстах різних функціональних стилів, структури, тематики, призначення, теорії та часу їх створення (Жуковська, 2020).

Н. Бубенхофер також пропонує досліджувати текст з позиції корпусної лінгвістики, де тексти повинні бути підібраними та обробленими за певними правилами. Крім того, обов'язково повинні бути створені певні системи опрацювання інформації про мовні одиниці — морфологічні, синтаксичні, логіко-семантичні та інші, серед яких вагоме місце займають розроблені комп'ютерні системи для опрацювання аналізу текстів (Bubenhofner, 2009).

Роль антропоцентричного принципу в тексті має велике значення, оскільки антропоцентричний принцип у лінгвістиці розглядається у ракурсі: людина і мова. Дослідження мови і мовлення на сучасному етапі О. М. Семеног та інші пов'язують з усіма видами діяльності людини, що й реалізує її антропоцентричний характер. Виходячи з того, що антропоцентризм охоплює усі сфери життя людини, то він допомагає осмислити статус людини в соціумі у мові та мовленні. При цьому читач у своєму прагненні пізнати оточуючий світ пропускає його через себе і не залишається байдужим. Але останнє дуже залежить від інтенції адресанта (Семеног, 2022)

Варто звернути увагу на підхід до роботи з текстом Н. Яніх та інших німецьких вчених, які розглядають текст у так званих дослідницьких парадигмах, теоріях і практиках. Поняття тексту зорієнтовано в них на зв'язки лінгвістики тексту та дискурсивної лінгвістики. При цьому передача інформації для процесів усного та письмового дискурсу доволі відрізняється. В усному дискурсі домінують інтонаційні одиниці, які відокремлюються паузами, а в письмовому — інтеграція предикації у складні пропозиції та різноманітні синтаксичні конструкції (Janich, 2019).

І. Райх розглядає текст з позиції когерентності, бо саме вона робить текст семантично значущим завдяки логіко-семантичній, граматичній і стилістичній співвіднесеності та взаємозалежності усіх його складових: слів, речень тощо. Варто також зберігати когезію, яка зовнішньо відповідає за понятійно-змістовну цілісність тексту, але й забезпечує внутрішню лексико-граматичну пов'язаність тексту (Reich, 2020).

І. Г. Кулина і С. С. Богуславський, аналізуючи лінгвістичні методи дослідження тексту вітчизняними і зарубіжними мовознавцями, проводять думку про те, що на сьогоднішній день немає єдиного підходу до їхньої диференціації і відсутнє єдине тлумачення феномена тексту. Автори вважають це наслідком того, що текст є багатограним явищем з різноплановими ознаками і складною ієрархією багатьох концептів. Саме в цьому і полягає феномен тексту, бо перед ученими відкриваються необмежені можливості для подальших досліджень (Кулина, Богуславський, 2024: 126–129).

Результати та обговорення. Багато питань, пов'язаних з використанням тексту як одиниці формування комунікативної компетентності студентів за умов сучасного інформаційного суспільства, залишаються поза увагою вчених. Тому в представленій статті пропонуються деякі функціональні можливості роботи з текстом, які використовуються на заняттях зі студентами при вивченні іноземної мови на основі тексту.

На нашу думку, текст повинен містити пізнавальний матеріал, мати виховні можливості, бути доступним, викликати інтерес та мати зворотний зв'язок зі здобувачами. Звісно, що сприйняття тексту залежить від багатьох чинників: від лексичної, граматичної бази здобувачів, їхніх загальноосвітніх знань, досвіду тощо.

Під час роботи з текстом потрібно приділяти увагу не тільки фонетиці, граматиці, лексиці тощо, але й тематиці текстів, яка повинна зацікавити студентів. Вважаємо дуже продуктивним використання газетних текстів, тематика яких пов'язана з освітою, життям молоді в Україні та за кордоном, хобі, спортом, медициною, політичними та економічними питаннями тощо.

Вважаємо, що треба підходити до роботи з текстом як до вивчення та опису мови в дії, це гарна можливість для здобувачів виявити отримані знання та застосовувати їх на практиці. У зв'язку з цим необхідно вивчення структури тексту, тобто розглянути взаємовідношення між глибинною і поверхневою структурами тексту. Такий розгляд допоможе осмислити структуру тексту і його трьохскладовий зв'язок між тим, хто надсилає текст, тобто — адресантом, самим текстом і тим, хто цей текст приймає, тобто — адресатом.

Основними завданнями при роботі з будь-яким текстом (художнім, науковим, публіцистичним тощо) взагалі, а іноземним зокрема повинні бути збагачення та розширення знань студентів, вміння ви-

користувати певний мовний матеріал у процесі перекладу, переказу та аналізу тексту, висловлювати свою думку щодо отриманої в тексті інформації.

Якщо йдеться про читання, то спочатку потрібно поставити мету читання, потім бути ментором для студентів, тобто надавати особисту підтримку та спрямовувати студентів у процесі роботи над текстом. Така підтримка та індивідуальна увага підвищать мотивацію студентів. Крім того, треба урізноманітнюватися під час роботи над текстом, тобто залучати студентів до групових дискусій, що сприятиме висловлюванню своїх думок та обговоренню тексту з іншими.

Сприймаючи текст, студенти зазвичай спираються на свій досвід як мовний, так і немовний. При цьому вони повинні вибрати головне і другорядне. Це пов'язано не тільки з визначенням теми тексту і ключовими словами, потрібно зрозуміти задум автора, основну думку тексту, підтекст, час, який описується, атмосферу та інше.

Для того, щоб інформація й образи тексту були зрозумілі і вільно використовувалися при продукуванні власного тексту, необхідно, щоб вони ввійшли в свідомість здобувачів, були осмислені і прийняті ними.

Виходячи з власного досвіду, відмічаємо, що сучасних студентів більше цікавлять газетні тексти, тематика яких пов'язана з сучасним життям, розвитком суспільства, культури і науки, політичними питаннями, станом освіти, новинами в Україні та за кордоном тощо. Студенти активно висловлюють свою власну думку щодо зазначених тем, яка не завжди співпадає з думкою автора тексту. При цьому студенти активно застосовують інтернет-ресурси і штучний інтелект, які іноді шкодять, бо не завжди сприяють потрібній обробці інформації, у зв'язку з чим ускладнюють розвиток у студентів комунікативної компетенції та критичного мислення.

Висновки. В результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що будь-яку мову, в нашому випадку німецьку, треба обов'язково вивчати на основі тексту, бо саме в тексті мова проявляється в об'єктивній реальності її використання.

Щоб досягти певної мети при роботі з текстом на заняттях з іноземної мови, потрібно спочатку визначити цілі і задачі, досягнення яких можливо тільки в процесі тісної творчої співпраці викладача та здобувачів.

Отже, навчання мови завдяки тексту має велике значення і необмежені функціональні можливості, бо саме робота з текстом сприяє розвитку у студентів комунікативної компетенції та критичного мислення, що є основними цілями освіти.

Список літератури

- Жуковська В. В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційно-дослідницький інструментарій сучасного мовознавства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Том 31 (70), № 3. С. 113–119.
- Ещенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту. Київ: Академія, 2009. 265 с.
- Кулина І. Г., Богуславський С. С. Текст і методи його дослідження. *Світ наукових досліджень*. Тернопіль; Опіле, 2024. Випуск 27. С. 126–129.
- Мневць С. В. Робота з текстом на уроці іноземної мови. [https:// school12/sp.ua/2015/10/12](https://school12/sp.ua/2015/10/12)
- Овсієнко Л. М. Методика навчання лінгвістики тексту майбутніх вчителів української мови та літератури на засадах компетентнісного підходу: автореферат ... доктора пед. наук / Київський ун-т імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 46 с.
- Олійр М. Методика навчання мови на основі тексту: Сучасні підходи. *Освітні обрії*. 2021. № 1 (52). С. 69–73.
- Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси, 2011. 350 с.
- Семенов О. М., Кравець Л. В. та ін. Текст у дослідницьких парадигмах: Теорія і практика: монографія. Суми: ДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 248 с.
- Bubenhofe N. Sprachgebrauchsmuster. Korpuslinguistik als Methode der Diskurs — und Kulturanalyse (Sprache und Wissen 4). Berlin; New York: De Gruyter, 2009. 388 S.
- Hausendorf H. Textlinguistik fürs Examen. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co KG, 2008. 251 S.
- Janich N. (Hrsg). Textlinguistik. 15 Einführungen und eine Diskussion. 2., aktualisierte und erweiterte Auflage, Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co. KG, Dischingerweg 5. D-72070. Tübingen, 2019. 405 S.
- Reich J., Spreyer A. Deutsche Sprachwissenschaft. Eine Einführung. Stuttgart: Reclam, 2020. 352 S.

References

- Zhukovska V. V. Linhvistychnyi korpus yak novitnii informatsiino-doslidnytskyi instrumentarii suchasnoho movoznavstva. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii. Tom 31 (70). № 3 Tom 1, 2020. s 113–119.
- Eshchenko T. A. Linhvistychnyi analiz tekstu. Vydavnychiy tsentr «Akademiia», Kyiv, 2009, 265 s.

Kulyna I. H., Bohuslavskiy S. S. Tekst i metody yoho doslidzhennia. Zbirnyk «Svit naukovykh doslidzhen», Vypusk 27, Ternopil, Ukraina — Opole, Polshcha, 2024, s. 126–129.

Mnevets S. V. Robota z tekstem na urotsi inozemnoi movy. [https:// school12/cn.ua/2015/10/12](https://school12/cn.ua/2015/10/12).

Ovsienko L. M. Metodyka navchannia linhvistyky tekstu maibutnikh vchyteliv ukrainskoi movy ta literatury na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia doktora ped. nauk, Kyivskiy un-t imeni Borysa Hrynchenka. Kyiv, 2018. 46s.

Oliiar M. Metodyka navchannia movy na osnovi tekstu: Suchasni pidkhody. Zh-l «Osvitni obrii» № 1(52), Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka, 2021, s. 69–73.

Selivanova O. O. Osnovy teorii movnoi komunikatsii, Cherkasy, 2011, 350s.

Semenoh O. M., Kravets L. V. ta in. Tekst u doslidnytskykh paradyhmakh: Teoriia i praktyka. Monohrafiia. Sumy: DPU imeni A. S. Makarenka, 2022. 248 s.

Bubenhofner N. Sprachgebrauchsmuster. Korpuslinguistik als Methode der Diskurs — und Kulturanalyse (Sprache und Wissen 4). Berlin, New York: De Gruyter. — 2009. 388 S.

Hausendorf H. Textlinguistik fürs Examen. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co KG. — 2008. 251 S.

Janich N. (Hrsg). Textlinguistik. 15 Einführungen und eine Diskussion. 2., aktualisierte und erweiterte Auflage, Narr Francke AttemptoVerlag GmbH + Co. KG, Dischingerweg 5. D-72070 Tübingen, 2019. 405 S.

Reich J. & Spreyer A. Deutsche Sprachwissenschaft. Eine Einführung. Stuttgart: Reclam. — 2020. 352 S.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2024 року